

פניני החג

פנינים נפלאים על ימי הפסח שנאמרו ע"י הרב אברהם פוליאס

אוכל נפש

“וביום השביעי מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכה בהם תעשו אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם” (שמות יב טו) מפסוק זה למדונו חז"ל שמותר ביום טוב לבשל אוכל נפש.

מדוע נאמר היתר זה דווקא בפסוק המדבר בעניין שביעי של פסח וממנו אנו למדים לכל שאר המועדים?

וביאר ה"בני יששכר" שבגמרא מסכת פסחים (דף קיח) מובא אמר רב שיזבי משמיה דרבי אלעזר בן עזריה קשין מזנותיו של אדם כקריעת ים סוף, וקריעת ים סוף ביום שביעי של פסח היתה על כן יש ענין בשביעי של פסח לאוכל נפש.

זכר ליציאת מצרים

מדוע יש מצוות רבות שנאמר בהם “זכר ליציאת מצרים”?

וביאר רבי שלמה דוד מסלונים שכאשר אדם רואה אחד העובר עבירה הוא מוכיחו פעם ופעמיים ואם רואה שאין דבריו פועלים מאומה הוא מניחו לנפשו ובדלית ברירה, ולא כן אם אותו אדם הוא אוהבו אזי אין מרפה האיש מלהוכיחו שישבו בתשובה שלימה, ואף כאן אנו רואים עד כמה גדולה חובתו של הקב"ה לעם ישראל אשר בכל שבת, וחג ומועד הוא מזכיר לכל אחד מאיתנו “זכר ליציאת מצרים”, זכור הרי אתה עדיין שקוע בזהמת מצריים, אל תתמהמה קום וצא מתוך מצרים.

מגיד

למה שמו של משה רבינו לא מוזכר בכל ההגדה (אומנם מובא בפסוק "ובמשה עבדו" אבל אין זה חלק מעצם סיפור ההגדה)?

וביאר האדמו"ר מבעלז שהרי מי שהיה ראשון שסיפר את ההגדה של פסח זה היה משה רבינו עצמו כמו שנאמר (שמות יח ח) "ויספר משה ליתרו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים" ומשה בודאי לא סיפר דברים על עצמו שהרי היה ענו ולכן שמו אינו מופיע בכל סיפור היציאה ממצרים.

אורים בהגדה "הא לחנה עניה די אכלו אבותנא בארעא דמצרים כל דכפין ייתי ויכול"

מדוע מזמינים את האורחים כאשר מדברים על הלחמא עניא וכי לא יותר מתאים היה להזכיר את הזמנת האורחים בהקשר לתבשילים של השולחן ערוך?

וביאר בספר מתוק האור שרצה בעל ההגדה לרמוז לנו יסוד בהכנסת אורחים שישנם משפחות שכאשר מתעתד לבוא אליהם ארוחים כל בני הבית טורחים מאוד מספר ימים קודם לכן ודואגים שהכל יהיה נקי ומצוחצח מאוד ותוך הקפדה יתרה על הילדים שלא ילכלכו וכו' והאורח נהיה מבצע חד שנתי כשבעצם בני הבית לא רוצים לראות אורחים מתאכסנים אצלם, אבל המשנה באבות אומרת שיהיו בני ביתך כלומר שתכניס אותם לאי סדר הזה של בני ביתך בחיי היום יום ולכן מזמינים אנו את העניים להתארח על שולחנו וכאשר מונח עליו רק לחם עוני ולא משהו מיוחד להראות שבבית הזה אין הכנות מיוחדות לקראת האורחים.

דבר אחר ביד חזקה שתיים ובזרוע נטויה שתיים ובמורא גדול שתיים ובאותות שתיים ובמופתים שתיים אלו עשר מכות

למה חילקם לה' וכלל כל בי' יחד?

וביאר בספר טעמא דקרא דכל בי' היו סוג א' דם צפרדע שתיהם מהיאור כמו שכתוב ושרץ היאור צפרדעים, כנים ערוב שתיהן בעלי חיים אלא שערוב כל הבעלי חיים וכו' מין א', דבר שחין שניהן מיתה אלא דדבר מיתת הבהמות ושחין זה מיתת האדם דמצורע חשוב כמת וכו' שכתוב (בשמו"ר פ"א ו') שלקו בצרעת, ברד ארבה שניהן מן השמים דגם בארבה כתיב ויכסה את עין

כל הארץ, חשך מכת בכורות שניהן מין א' דהחשך מגיהנם היה כמו שכתוב (בשמו"ר י"ד ב') וכן מכת בכורות הלכו לגיהנם.

ואת עמלנו אלו הבנים כמו שנא' כל הבן הילוד היאורה תישלחו

למה הבנים נקראין עמלנו יותר מהבנות?

וביאר בספר טעמא דקרא משום דאמרינן בעירובין (ק'): הרוצה לעשות בניו זכרים יבעול וישנה ואמרינן שם שאסור לבעול ולשנות בלא דעת האשה והיינו שמטריחה ביותר כדפירש רש"י ולכן קרו לה ואת עמלנו.

אלו עשר מכות שהביא הקב"ה על המצרים במצרים

לכאורה תיבת במצרים זה מיותר?

וביאר בספר טעמא דקרא על פי המכילתא (בא י"ב י"ב) והכיתי כל בכור בארץ מצרים בכורי מצרים אפילו הם במקומות אחרים מנין תלמוד לומר למכה מצרים בבכוריהם לפי שמכת בכורות לא היתה דוקא במצרים ורק על המצרים ואפילו במקומות אחרים אבל שאר המכות היו דוקא במצרים ולכן קאמר אלו עשר מכות וכו' במצרים כלומר ששם היו כל העשר. (וח"א העיר דהכונה לאפוקי על הים).

כל מכה היתה של חמש מכות

צריך ביאור איך היתה כל מכה של חמש מכות?

וביאר ספר טעמא דקרא שמלבד מה שכתוב במדרש דכל מכה היתה איתה גם מגפה שעל ידו מתו הרבה מצרים הנה גם בטבע גורם כל מיני עונשין ופורענות כגון דם שעל ידי שלא היה להן מים לשתות יהיו מוכרחין לשתות את הדם זה הביא להם כל מיני מחלות בגוף וצרעת ועוד כל מיני בישין וכן בצפרדעים ותבאש הארץ וזה ודאי גרם לכמה מיני חלאים וכן כל מכה גרמה להן כל מיני פורענות וזהו חמש מכות לכל אחד.

שיר השירים אשר לשלמה (פרק א' פסוק א')

לכאורה היה צריך להיות כתוב "השיר אשר לשלמה" או "השירים אשר לשלמה" ומהו שכפל הכתוב וכתב "שיר השירים אשר לשלמה"?

וביאר האור החיים שהדבר יבואר על פי משל למלך אחד נפלה מריבה קשה בינו ובין המלכה עד שעמד המלך וגירשה מביתו, ובטוחים היו בני הממלכה כי לא תשוב המלכה אל הארמון לעולם, וכן היה להם למלך ולמלכה והיה הנסיך עדין נפש ומיטיב לשורר הצטער בן המלך מאוד על שנפלה מריבה כה קשה בין הוריו על כן הלך אל בית אמו בגלותה ודיבר על ליבה כי תשוב אל המלך ולאחר שהתרצתה חיבר הבן שיר על מה שבליבה, ולאחר מכן הלך אל אביו וריצה אותו וכאשר הסכים האב חיבר הבן שיר נוסף על מה שבלב אביו, וכאשר היו בידו שני השירים חיברם הבן לשיר אחד נאה, וכן הוא גם הנמשל שיר זה חיבר שלמה המלך ברוח קדשו בשעה שהיו ישראל בגלות וכולל בתוכו את כל הגלויות והגאולות עד הגאולה האחרונה שתבוא במהרה בימינו אמן.

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שיו מסבין בבני ברק

מדוע הם היו מסובים בבני ברק והרי רבי אליעזר הוא זה שאמר "משבח אני את העצלנים שאין יוצאים מבתיהם ברגל" (סוכה כז:): וביתו של רבי אליעזר הרי היה בלוד (סנהדרין לב.). ואם כן כיצד יתכן שהוא עצמו הסב בבני ברק יחד עם רבי עקיבא ולא בביתו?

וביאר המהר"ץ שבמשנה (מעשר שני ה ו-ט) מובא ש"ערב יום טוב הראשון של פסח של רביעית ושל שביעית היה ביעור וכו' ומי שהיו פרותיו רחוקים ממנו צריך לקרוא להם שם ומעשה ברבן גמליאל והזקנים שהיו באין בספינה אמר רבן גמליאל עישור שאני עתיד למוד ליהושע ומקומו מושכר לו וכו' והנה כתבו בתוספות בבא מציעא (יא:) דמעשה זה שבאו בספינה היה בערב פסח

שהוא זמן ביעור מעשרות ולכן הזדרז רבן גמליאל להפריש את המעשר ונמצא לפי זה שהם ירדו מהספינה ממש בשפת הים ביפו וזמן קצר לפני התקדש החג והיכן הוא המקום הקרוב ביותר לשם זה בני ברק.

שביעי של פסח

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמור

שאל המגיד רבי דוב בער ממזריטש יש להבין מדוע חיכו בני ישראל עד אותו יום לומר שירה ולא אמרו שירה מיד בצאתם ממצרים? אמנם אמר המגיד הדבר יובן על פי קושיה אחרת. לכאורה אנו מוצאים סתירה בין שני פסוקים. פסוק אחד אומר (משלי פרק כ"ד): "בנפול אויבך אל תשמח", ואילו פסוק אחר אומר (משלי י"א): "ובאבוד רשעים רינה", ואיך יתקיימו שני המקראות הללו גם יחד? אלא אמר המגיד "בנפול אויבך אל תשמח" כי עדיין יכול הוא לקום ולנקום בך על שמחתך, לעומת זאת "באבוד רשעים רינה" כי כבר לא יוכלו להזיקך, וכמו שנאמר בתהלים (פרק ק"ד): "יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם" ואז "ברכי נפשי את ה'", משום כך סיים המגיד כאשר יצאו ישראל ממצרים עדיין לא יכלו לומר שירה כיון שעדיין לא אבדה מצרים, אולם כאשר ראו "ישראל את מצרים מת על שפת הים" יכלו לומר שירה שכבר הגיעו לכלל "באבוד רשעים רינה".

וירדפו מצרים אחריהם וישיגו אותם חנים על הים כל סוס רכב פרעה ופרשיו וחילו על פי החירת לפני בעל צפן (שמות פרק י"ד פסוק ט')

לכאורה תבת חונים נראית מיותרת שהלא היה מספיק לכתוב "וישיגו אותם על הים" וכבר היינו יודעים שישראל חונים שם?

וביאר הרב שחר שהמילה "חונים" באה לרמז על מה שמובא במדרש והיא ראשי תבות של הדברים הכתובים בו, וחז"ל אומרים במדרש שכשפרעה וכל חילו רדפו אחרי בני ישראל הרגישו ישראל שהם מוקפים מכל ארבע רוחותיהם הים לפנייהם וחיל מצרים מאחוריהם ומימינם ומשמאלם מדבר נחש שרף ועקרב וזהו שרמזה התורה במילים "חנים" שראשי התבות חיל פרעה, נחש שרף ועקרב, הים, והמדבר כלומר שבני ישראל היו חונים כשמסביבם ארבע דברים אלו.

ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו (שמות פרק י"ד פסוק ט"ו)

כתוב ברש"י ד"ה "מה תצעק אלי" למדנו שהיה משה עומד ומתפלל אמר לו הקב"ה לא עת עתה להאריך בתפלה שישראל נתונים בצרה.

וכי ישנה שעה מתאימה יותר להאריך בתפילה מאשר בזמן שישראל נתונים בצרה והלא כתוב בתהלים (פא ח) "בצרה קראת ואחלצך"?

וביאר השל"ה שמשה רבינו היה חשוד כל הזמן שהוא עושה את דבריו מלבו ולא מה שנאמר לו מפי הקב"ה והראיה כי שרם של מצרים עודנו חי וקים ורודף אחריהם ולפיכך אמר לו הקב"ה למשה לא עת עתה להאריך בתפילה כי זה רק מחזק את חשדם של ישראל שהנך עושה את הכל מדעתך ומתפלל להקב"ה שתצליח במעשיך ולכן "דבר אל בני ישראל ויסעו" ואז הם יראו "את ישועת ה'" כלומר שהכל נעשה מדעתך ובמצותי.

ואתה הרם את מטך ונטה את ידך על הים ובקעהו ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה (יד טז)

יש להתבונן בלשון הכתוב אחר שאמר "הרם את מטך" מפני מה חזר ואמר "ונטה את ידך"? וביאר הרא"ש בשם אביו שכאשר בני ישראל ראו את משה מרים את המטה היו מביניהם שאמרו "אלו היה גם לי מטה כזה הייתי גם אני יכול לחולל בו ניסים ונפלאות ואם כן מהי גדולתו המיוחדת של משה רבינו? ולפיכך אמר הקב"ה למשה הרם את מטך אך נטה את ידך ללא המטה כדי שכולם יראו שהמטה מונף באויר ורק היד הנוטה היא שתגרום לים להיבקע, ואכן מיד שעשה זאת נאמר "ויאמינו בה" ובמשה עבדו" כי מיד הבינו כל ישראל שאין מדובר כאן במטה קסמים

אלא שמשה רבינו מצד עצמו זוכה לסייעתא דשמיא מיוחדת המקנה לו יכולות מופלאות.

הפך ים ליבשה בנהר יעברו ברגל שם נשמחה בו (תהילים פרק ס"ו פסוק ו')

מדוע התחיל הכתוב בלשון עבר וכתב "הפך הים ליבשה" ואילו סיים בלשון עתיד וכתב "בנהר יעברו ברגל"?

וביאר רבי אלימלך מליזנסק שמה שאמר הכתוב "הפך הים ליבשה בנהר יעברו ברגל" כלומר כיון שמשה הפך פעם אחת בעבר את הים ליבשה זה נותן את הכח לצדיקים בעתיד שגם הם יוכלו לעשות כן ולבקוע נהרות.

לגזר ים סוף לגזרים כי לעולם חסדו, והעביר ישראל בתוכו כי לעולם חסדו, ונער פרעה וחילו בים סוף כי לעולם חסדו (תהילים פרק קלו פסוקים י"ג-ט"ו)

למה בפסוק השני הסתפק במה שכתוב "והעביר ישראל" ואמר "בתוכו" כלומר בתוכו של "ים סוף" המוזכר בפסוק הקודם, ומדוע בפסוק השלישי נאמר "וניער פרעה וחילו" והאריך וכתב "בים סוף" והלא היה מספיק לכתוב "וניער פרעה וחילו בתוכו" כמו בפסוק הראשון? וביאר הגר"ח"ק צוק"ל ש"בתוכו" שבפסוק השני לא מדובר על "הים סוף" אלא על ה"חרבה" שנוצרה אחרי "גזר ים סוף לגזרים" וכונת הפסוק "והעביר ישראל בתוכו" בתוך החרבה וממילא אי אפשר לומר בפסוק השלישי "וניער פרעה וחילו בתוכו" דהיה במשמע "בתוך החרבה" ולכן הוצרך לחזור ולומר "וניער פרעה וחילו בים סוף".

וירדפו מצרים ויבאו אחריהם כל סוס פרעה ורכבו ופרשיו אל תוך הים (שמות פרק י"ד פסוק כ"ג)

ושם הקב"ה מטביע אותם.

לשם מה בקע הקב"ה את הים והמצרים נכנסו לתוכו ואז סגר עליהם את הים ומדוע הוא לא הוציא את המים מתוך הים ואז היה שופך אותם על המצרים שבחוף? וביאר הגר"ח קניבסקי צוק"ל שרצה הקב"ה ללמדנו בזאת שאדם שנגזר עליו למות הוא ירוץ בעצמו לכון המות שלו והקב"ה לא צריך אפילו לרדוף אחריו.

וישבו המים ויכסו את הרכב ואת הפרשים לכל חיל פרעה הבאים אחריהם בים לא נשאר בהם עד אחד (שמות פרק י"ד פסוק כ"ח)

בפרקי רבי אליעזר (פרק מג) מובא שפרעה נשאר בחיים וזהו עד אחד ולא אחד בכלל. הרי בתהילים (קו יא) כתוב "ויכסו מים צריהם אחד מהם לא נותר" וכן (שם קלו טו) כתוב "וניער פרעה וחילו בים סוף" ומשמע שאף פרעה בכלל?

וביאר בספר טעמא דקרא שבאמת המים כיסו גם את פרעה אלא שאחר כך הצילו הקב"ה משם בנס וכן הוא הלשון בפרקי דרבי אליעזר "והעמידו הקב"ה מבין המתים לספר כחו.

העלון נתרם	להצלת התורם ובני ביתו בכל מעשה ידיהם
ולרפו"ש הרב אליעזר בן מרים בתושח"י	הרב יצחק יעקב בן שנדל יפה בתושח"י
והרב אברהם בן שרל בתושח"י	והרב חיים בן שרה בתושח"י
והרב חיים שלום צבי יהודה בן פסיה בתושח"י	והחתן חיים איתי בן אהובה בתושח"י
ולע"נ מרן שר התורה רשכבה"ג ר' שמריהו יוסף חיים בן הרב יעקב ישראל קניבסקי צוק"ל נלב"ע ביום שושן פורים ת.נ.צ.ב.ה. תשפ"ב	
והרב בנימין בן ר' שלמה זלמן אפרים מצגר צוק"ל נלב"ע ח' אב תשע"ט	
ורעייתו מרת לאה בת ר' שאול מצגר ע"ה נלב"ע כ"ד אדר א' תשע"ט (שנפטרו ללא זרע)	
ואפרים בן רימה ע"ה נלב"ע י"ב טבת תש"פ	

ניתן לקבל את העלון במיל: 4157546@gmail.com

אפשר לבקש גם בפלאפון אבל רק בין הסדרים **0534157546**

ניתן להוריד את העלון באתר דרשו, ביום חמישי. הדרכה: לדרשו ובחרים הורדת עלונים לחפש עלון בשם פנינים נפלאים, (לעלון קוראים פניני הפרשה – פנינים נפלאים).